

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації для студентів,
які навчаються за напрямом підготовки
6.030101 – Соціологія

(заочно-дистанційна форма навчання)

Видавництво НУА

НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації для студентів,
які навчаються за напрямом підготовки
6.030101 – Соціологія

(заочно-дистанційна форма навчання)

Харків
Видавництво НУА
2014

УДК 316(072+075.8)
ББК 60.5р30-2
В85

*Затверджено на засіданні кафедри соціології
Народної української академії.
Протокол № 8 від 23.12.2013*

Автор-упорядник *Т. В. Зверко*
Рецензенти: канд. соціол. наук *О. В. Бірченко*
канд. соціол. наук *І. С. Нечитайло*

В85 **Вступ** до спеціальності : метод. рек. для студ., які навчаються за напрямом підготов. 6.030101 – Соціологія (заоч.-дистанц. форма навчання) / Нар. укр. акад., [каф. соціології ; авт.-упоряд. Т. В. Зверко]. – Х. : Вид-во НУА, 2014. – 36 с.

Методичні рекомендації з вивчення навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності» в кредитно-модульній системі підготовки фахівців містять програму, рекомендації щодо підготовки до занять, завдання для самостійної роботи, тематику індивідуальних завдань та методичні рекомендації щодо їх виконання, перелік навчально-методичної літератури, питання з курсу.

УДК 316(072+075.8)
ББК 60.5р30-2

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності» вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки 6.030101 Соціологія.

Дана дисципліна характеризує соціологію як суспільну науку, галузь гуманітарного й соціального знання, аналізує її вплив на громадське життя, світогляд і образ мислення сучасної людини, концентрує увагу на основних проблемах розвитку сучасного суспільства і розкриває роль соціології у їх дослідженні.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Мета – ввести студентів у коло проблем соціологічної науки; розкрити особливості професійної діяльності соціологів-практиків, сформуванню уявлення про соціологію як наукове знання про суспільство; дати уявлення про сучасний стан суспільства.

Завдання:

1. Засвоїти особливості соціологічного підходу до аналізу суспільних процесів, методи застосування і освоєння соціологічного знання; основні етапи становлення соціологічної системи знань.
2. Визначати місце і роль соціології в системі наук про суспільство, призначення прикладних аспектів використання соціологічного знання.
3. Сформуванню цілісного уявлення про соціологічну освіту, етапи її розвитку і наповнення на сучасному етапі.
4. Ознайомитися із можливими варіантами майбутньої професійної діяльності, розкрити потенціал тих знань, які отримуються під час навчання.
5. Засвоїти основні положення професійної етики соціолога.
6. Сформуванню соціологічні знання та уміння наукового пізнання суспільства.
7. Визначати основні тенденції проблеми суспільного розвитку в ХХІ ст. та роль соціолога в цих проблем.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: основні напрями діяльності соціолога-практика, соціолога-дослідника і ученого тощо; особливості соціологічного підходу при аналізі суспільних процесів; методи застосування і освоєння соціологічного знання; відмінності соціології від інших суспільних наук (філософія, історія, політологія, культурологія та ін.);

уміти: знаходити аспекти застосування соціологічного знання при аналізі суспільних процесів; визначати роль особистості в соціальних процесах; аналізувати соціальні явища.

Зміст даної навчальної дисципліни, форми та методи роботи з її вивчення спрямовані на формування таких компетенцій:

соціально-особистісні (КСО)

КСО – 01 – організувати власну діяльність;

визначати цілі та структуру власної діяльності з урахуванням суспільних, державних і організаційних інтересів;

організувати та контролювати власну поведінку для забезпечення гармонійних стосунків з учасниками спільної діяльності;

КСО – 04 – обговорювати проблеми загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру для досягнення порозуміння зі співрозмовниками;

КСО – 07 – урахувати моральні переконання та смакові вподобання у процесі безпечної та ефективної діяльності;

загальнонаукові компетенції (КЗН)

КЗН – 01 – чітко уявляти структуру сучасного гуманітарного знання, вміти аналізувати проблеми та процеси, що мають соціальне значення;

КЗН – 02 – наявність та вміння використовувати в соціальних та професійних практиках базові знання;

загальнопрофесійні (КЗП)

КЗП – 03 – забезпечувати адекватний розвиток власних професійних компетенцій;

спеціалізовано-професійні (КСП)

КСП – 01 – глибоко розуміти суть і соціальну значущість, основні задачі соціолога в умовах сучасного суспільства.

Формами організації навчального процесу є лекції, індивідуальні заняття, виконання індивідуальних та інших завдань. Особливістю опрацювання навчального матеріалу студентами заочної форми навчання виступає значна доля самостійної роботи у міжсесійний період. Самостійна робота планується кожним студентом з урахуванням рекомендацій викладача і спрямована на закріплення і поглиблення знань, отриманих на лекційних та семінарських заняттях, вдосконалення навичок роботи з літературою, підготовку до занять, виконання різних видів завдань. Для перевірки ступеня та якості засвоєння навчального матеріалу проводиться поточний контроль знань за результатами письмових робіт, тестування. У ході вивчення даної навчальної дисципліни студенти повинні виконати за кожною темою самостійні завдання та підготувати індивідуальне завдання з проблем шлюбно-сімейних відносин і презентувати його.

КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Поточний контроль знань студентів з дисципліни проводиться за такими формами:

а) *під час занять*:

- опитування (усне, письмове) або тестування знань студентів з теоретичного матеріалу;
- оцінка виконання ситуаційних вправ та проблемних завдань під час заняття;

б) *за результатами виконання завдань самостійного опрацювання (індивідуальних завдань)*:

- оцінка виконання домашніх завдань;
- презентація індивідуальних завдань;
- обговорення матеріалів для самостійного опрацювання з поставленого проблемного питання.

Підсумковий контроль проводиться у вигляді заліку.

Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за результатами контролю знань

№ з/п	Вид роботи	Максим. к-сть балів за вид роботи	К-сть видів роботи	Заг. к-сть балів
<i>Основні види діяльності</i>				
1	Самостійна робота на занятті	5	4	20
2	Модульний контроль	5	2	10
3	Виконання завдання самостійної роботи	10	4	40
4	Виконання індивідуального завдання	12	1	12
5	Тестування	10	1	10
6	Контрольна робота	8	1	8
Всього:				100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

При оцінюванні знань з дисципліни використовуються дві шкали: національна (зараховано / не зараховано) та європейська (A, B, C, D, E, FX, F).

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
85–100	A	<i>зараховано</i> матеріал засвоєний на високому рівні
75–84	B	<i>зараховано</i> матеріал засвоєний на рівні вище середнього
65–74	C	<i>зараховано</i> в цілому матеріал курсу засвоєний за винятком окремих теоретичних положень
57–64	D	<i>зараховано</i> матеріал курсу засвоєний нижче середнього
50–56	E	<i>зараховано</i> рівень засвоєння матеріалу задовольняє мінімальним вимогам
25–49	FX	<i>не зараховано</i> з можливістю повторного складання
0–24	F	<i>не зараховано</i> з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студент отримує залік, якщо він засвоїв основні поняття курсу, вміє аналізувати ключові проблеми із застосуванням системи соціологічних понять, демонструє знання матеріалу курсу, сформованість основних умінь і навичок, вміє зв'язувати матеріал курсу з матеріалом інших суспільних дисциплін, розуміє специфіку соціологічного підходу до аналізу актуальних проблем сучасного суспільства й реалізує це при відповіді на ключові питання курсу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Тема	Кількість годин				
	В тому числі				
	Всього	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота та індивідуальна робота	
Модуль 1. Фаховий статус сучасної соціологічної науки					
1. Соціологія як наука. Місце і роль соціології в системі суспільних наук	9	1	-	4	4
2. Соціологічна освіта: історія розвитку, структура, форми	7	1	-	4	2
3. Соціологія як професія: основні вимоги та стратегії. Професійна етика соціолога	10	2	-	4	4
Модуль 2. Формування соціологічних знань та умінь наукового пізнання суспільства					
4. Суспільство як об'єкт соціологічного аналізу	9	1	-	4	4
5. Прикладні аспекти використання соціологічного знання	9	1	-	4	4
6. Тенденції суспільного розвитку в XXI столітті: загальна характеристика	7	1	-	4	2
7. Соціологічний аналіз проблем сучасної України	7	1	-	4	2
Всього	108	8	-	50	50

ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Фаховий статус сучасної соціологічної науки

Тема 1. Соціологія як наука. Місце і роль соціології в системі суспільних наук

Соціологія як наука про соціальні спільноти та соціальні процеси, механізми їх функціонування й розвитку. Специфіка соціологічного підходу до аналізу соціальних процесів. Соціологія та суспільні науки. Соціологія та соціальна психологія. Соціологія і філософія, історія. Визначення предмета соціології.

Структура соціологічної системи знання. Місце і роль загальної соціологічної теорії, спеціальних соціологічних теорій і конкретно-соціологічних досліджень. Функції соціології: пізнавальні, методологічні, практичні, інженерні.

Основні етапи становлення соціологічної системи знань. Історичні, соціальні та культурні передумови виникнення соціологічного мислення в середині XIX століття (О. Конт, Г. Спенсер).

Теоретичні джерела, соціально-політичний і соціально-економічний контекст соціологічних поглядів К. Маркса. Основні ідеї соціологічної науки другої половини XIX ст. Психологічний напрямок у соціології кінця XIX – початку XX ст. (Л. Уорд, Г. Тард). Фундаментальні соціологічні теорії поч. XX ст. (Г. Зіммель, М. Вебер, Е. Дюркгейм, В. Парето). Відкритість соціології для представників інших наук в другій половині XX ст. (О. Тоффлер, Ю. Хабермас, Ф. Фукуяма, І. Валлерстайн та ін.). Криза соціології в кінці XX століття. Зміцнення позицій соціології на початку XXI століття.

Тема 2. Соціологічна освіта: історія розвитку, структура, форми

Зв'язок соціологічної освіти з історією соціології. Світовий досвід підготовки соціологів (з XIX століття до сучасності).

Розвиток соціології і соціологічної освіти в 20-і – 30-і рр. Ренесанс соціології в 50-і–60-і роки. Введення спеціальності «прикладна соціологія» (1977). Діяльність радянської соціологічної асоціації. Відкриття перших соціологічних факультетів (1989).

Соціологічна освіта як елемент системи освіти. Соціологічна освіта як підготовка фахівців у галузі соціології. Структура соціологічної підготовки в Україні. Загальне і специфічне в соціологічній освіті. Рівні соціологічної освіти.

Об'єктивне зростання ролі соціології в суспільстві і проблеми затребуваності соціології як вузівської дисципліни. Можливості соціології в підвищенні адаптивного потенціалу особистості.

Тема 3. Соціологія як професія: основні вимоги та стратегії. Професійна етика соціолога

Професія соціолога як широкий комплекс певних знань і навичок. Віддзеркалення предмету соціології в професійних якостях соціолога.

Різноманіття напрямів діяльності соціолога. Можливість поєднання різних стратегій. Підготовка до здійснення певної професійної стратегії: навчання у ВНЗ, самопідготовка, отримання додаткової освіти (іноземні мови, суміжні професії тощо), проходження різного роду практик (виробнича, педагогічна тощо), включення в наукову роботу шляхом участі в конференціях і публікації тез і статей, використання можливостей «наскрізної тематики» в процесі навчання, участь в проведенні соціологічних досліджень.

Здійснення професійних стратегій соціолога в різних сферах життєдіяльності суспільства: у економічній, політичній, соціальній, духовній.

Вивчення громадської думки як дослідницька стратегія в соціології. Коло інтересів соціолога в дослідницькій роботі. Можливості викладацької стратегії в соціології. Соціолог-консультант як напрям професійної діяльності. Управлінські стратегії в діяльності соціолога.

Морально-етичні якості соціолога як елементи забезпечення високої результативності праці соціолога. Поняття професійної етики соціолога: сутність та елементи. Професійний кодекс соціолога: структура і ключові елементи. Загальноморальні принципи соціологічного співтовариства.

Етичні норми у сфері організації професійної і трудової діяльності, у сфері науково-дослідницької діяльності.

Змістовий модуль 2.

Формування соціологічних знань та умінь наукового пізнання суспільства

Тема 4. Суспільство як об'єкт соціологічного аналізу

Соціологічна інтерпретація категорії «суспільство». Багатозначність поняття «суспільство» в соціальних науках. Суспільство як певний етап в розвитку людства або країни. Суспільство як група осіб, що об'єдналися для сучасної діяльності з реалізації загальних для них цілей та інтересів. Суспільство як характеристика якісного стану того або іншого етапу в розвитку людства або країни. Суспільство як та частина матеріального світу, яка відокремилася від природи і певним чином взаємодіє з нею.

Суспільство як соціальна система, що характеризується динамічністю і саморозвитком. Сфери суспільного життя як підсистеми суспільства: економічна, політична, соціальна і духовна.

Типологія суспільств. Прості і складні суспільства. Первісне суспільство, рабовласницьке суспільство, феодальне суспільство, капіталістичне суспільство і комуністичне суспільство. Традиційні, індустріальні, постіндустріальні суспільства. Світова спільнота і світова система.

Тема 5. Прикладні аспекти використання соціологічного знання

Прикладна соціологія, її призначення і специфіка. Взаємозв'язок теоретичного, фундаментального напрямку розвитку соціології з прикладними її аспектами. Потреба суспільства в соціологічних дослідженнях, в соціологічній інформації. Можливості класичних теорій для пояснення явищ сучасності про-

блем сучасного суспільства.

Соціально-практична діяльність соціолога. Методи соціальної інженерії. Соціологічні служби і організації, центри соціологічних досліджень: принципи і ефективність діяльності. Взаємозв'язок теорії і практики в науці.

Основні методи збору соціологічної інформації: спостереження, опитування, аналіз документів, експеримент. Методи аналізу соціологічної інформації: групування, класифікація, типологізація.

Тема 6. Тенденції суспільного розвитку в ХХІ столітті: загальна характеристика

Становлення демократії домінуючою формою організації владних відносин. Розвиток демократичних інститутів як чинник прогресивних трансформацій в країнах світової спільноти.

Формування інформаційного суспільства як основна тенденція розвитку світової спільноти в ХХІ сторіччі. Інформація як основний ресурс суспільства нового типу. Роль інновацій в інформаційному суспільстві. Специфіка становлення інформаційного суспільства в розвинених та таких, що розвиваються, країнах.

Глобалізація як об'єкт вивчення соціології. Демографічні процеси, їх вплив на умови існування і на якісний стан світової спільноти. Зближення країн і народів як об'єктивна тенденція світового розвитку.

Тема 7. Соціологічний аналіз проблем сучасної України

Специфіка соціологічного аналізу розвитку сучасних соціальних інститутів. Економічна сфера в соціологічних дослідженнях. Політична сфера і взаємодії в політичному просторі з погляду соціології. Розширення спектру явищ і процесів, які аналізуються соціологами.

Спрямованість вітчизняної соціології на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Становлення демократії і ринкової економіки в Україні, перехід до інформаційного суспільства як основні чинники, що обумовлюють трансформаційні процеси в країні.

Актуальні проблеми, що вивчаються соціологами в ХХ і ХХІ сторіччях. Поява нових спеціальних соціологічних теорій як віддзеркалення розширення спектру явищ і процесів, які виступають об'єктом аналізу в соціології.

ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ»

Модуль 1. Фаховий статус сучасної соціологічної науки

1. Специфіка соціологічного підходу до аналізу суспільства.
2. Сучасне розуміння соціології як науки.
3. Місце соціології в системі суспільних наук, міждисциплінарні зв'язки.
4. Структура соціологічної системи знання.
5. Функції соціології.
6. Історичні, соціальні, культурні передумови виникнення соціології.
7. Особливості класичного періоду розвитку соціології.
8. Фундаментальні соціологічні теорії поч. ХХ ст.
9. Структурно-функціональний аналіз (загальна характеристика напрямку).
10. Поняття соціального, соціальної групи, соціальної взаємодії.
11. Загальна соціологічна теорія, її сутність.
12. Класифікація спеціальних соціологічних теорій.
13. Конкретно-соціологічні дослідження: сутність і роль.
14. Взаємозв'язок рівнів соціологічного знання.
15. Теоретичні й практичні завдання соціологічної науки.
16. Основні етапи становлення соціологічної системи знань.
17. Можливості взаємодії соціології з іншими науками.
18. Соціологічна освіта як елемент системи освіти.
19. Соціологічна освіта як підготовка фахівців у галузі соціології.
20. Структура соціологічної підготовки в Україні. Загальне і специфічне в соціологічній освіті.
21. Об'єктивне зростання ролі соціології в суспільстві і проблеми затребуваності соціології як вузівської дисципліни.
22. Соціальні чинники відродження соціології як науки.
23. Можливості соціології в підвищенні адаптивного потенціалу особистості.
24. Здійснення професійних стратегій соціолога в різних сферах життєдіяльності суспільства: у економічній, політичній, соціальній, духовній.
25. Професія соціолога як широкий комплекс певних знань і навичок.
26. Поняття професійної етики соціолога: сутність та елементи.
27. Професійний кодекс соціолога: структура і ключові елементи.
28. Етика соціологічної діяльності.
29. Вплив соціології на суспільні процеси.
30. Особлива роль соціолога в період соціальних трансформацій.
31. Проблема професіоналізму й непрофесіоналізму в соціології.

Модуль 2. Формування соціологічних знань та умінь наукового пізнання суспільства

32. Соціологічна інтерпретація категорії «суспільство».
33. Багатозначність поняття «суспільство» в соціальних науках.
34. Загальні уявлення про суспільство в історико-соціологічному контексті.
35. Сфери суспільного життя як підсистеми суспільства: економічна, політична, соціальна і духовна.
36. Суспільство як соціальна система, що характеризується динамічністю і саморозвитком.
37. Типологія суспільств. Прості і складні суспільства.
38. Світова спільнота і світова система.
39. Суспільство як соціальна система, що характеризується динамічністю і саморозвитком.
40. Прикладна соціологія, її призначення і специфіка.
41. Взаємозв'язок теоретичного, фундаментального напряму розвитку соціології з прикладними її аспектами.
42. Потреба суспільства в соціологічних дослідженнях, в соціологічній інформації.
43. Можливості класичних теорій для пояснення явищ сучасності й проблем сучасного суспільства.
44. Соціально-практична діяльність соціолога.
45. Взаємозв'язок теорії і практики в науці.
46. Сутність конкретно-соціологічних досліджень, їх види.
47. Співвідношення теоретичного й емпіричного в конкретно-соціологічному дослідженні.
48. Основні методи збору соціологічної інформації.
49. Методи аналізу соціологічної інформації.
50. Основи соціологічного підходу до суспільних явищ та його застосування до вивчення суспільства.
51. Соціальна реальність як об'єкт дослідження різних суспільних наук.
52. Роль соціології у вивченні суспільства.
53. Соціальні проблеми, що вирішуються соціологією в сучасному суспільстві.
54. Специфіка соціологічного аналізу розвитку сучасних соціальних інститутів.
55. Розширення спектру явищ і процесів, які аналізуються соціологами.
56. Спрямованість вітчизняної соціології на сучасному етапі розвитку українського суспільства.
57. Актуальні проблеми, що вивчаються соціологами в XX і XXI сторіччі.
58. Поява нових спеціальних соціологічних теорій як віддзеркалення розширення спектру явищ і процесів, які виступають об'єктом аналізу в соціології.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Фаховий статус сучасної соціологічної науки

Тема 1. Соціологія як наука. Місце і роль соціології в системі суспільних наук

1. Соціологія як наука про соціальні спільноти та соціальні процеси, механізми їх функціонування й розвитку.
2. Соціологія та суспільні науки.
3. Структура соціологічної системи знання.
4. Функції соціології: пізнавальні, методологічні, практичні.
5. Основні етапи становлення соціологічної системи знань.

Рекомендації з вивчення теми

При вивченні матеріалу з даної теми передбачається знайомство з соціологією як наукою про соціальні спільноти та соціальні процеси, механізми їх функціонування й розвитку.

Необхідно звернути увагу на те, що специфіка соціологічного підходу до аналізу соціальних процесів полягає в тому, що об'єкт соціологічного пізнання не збігається з певним конкретним явищем суспільного життя чи явищем суто соціальним, оскільки він може бути виокремлений з об'єктивної реальності та класифікований за різними аспектами. Тому об'єктом соціології як науки є суспільство як цілісна соціальна система, а предметом – соціальні зв'язки і соціальні відносини та взаємодія між особистостями, соціальними спільнотами, соціальними організаціями, інститутами та іншими структурними складовими суспільства.

Розглядаючи друге питання, слід урахувувати, що соціологія функціонує у тісній взаємодії з комплексом соціально-гуманітарних наук, генеруючи ідеї, теорії про людину, її місце та роль у системі соціальних зв'язків тощо. Це передбачає з'ясування того, як соціологія взаємодіє з історією, філософією, економічною наукою, політологією, правом, психологією.

Знайомство з структурою соціологічної системи знання вимагає визначення підходу до виділення критеріїв структуроутворення. Більшість учених дотримується думки про трирівневу структуру соціології, яка передбачає такі рівні соціологічного знання: теоретична соціологія, спеціальні соціологічні теорії та емпіричні дослідження. Теоретична соціологія створює теорії, що розкривають універсальні закономірності та принципи побудови різноманітних соціальних систем; теорії середнього рівня узагальнюють і структурують емпіричні дані в межах окремих галузей соціологічного знання; емпірична соціологія установлює і узагальнює соціальні факти.

Вивчення функцій соціології потребує концентрації уваги на тому, щовони представляють важливі напрямки і сфери діяльності, які визначають сут-

ність та основне призначення цієї науки. Та у соціологічній літературі по-різному підходять до тлумачення та визначення кількості функцій. Синтезуючи різні підходи, доцільно вести мову про такі найважливіші функції соціології: пізнавальні, методологічні, практичні, а також специфічні функції – гуманістичну, культурну, описову, інформаційну, прогностичну, критичну, соціального контролю, соціального управління. При підготовці до заняття необхідно з'ясувати їх зміст та практичне значення.

Важливим при вивченні теми представляється знайомство з історичними, соціальними та культурними передумовами виникнення соціологічного мислення, основними етапами становлення соціологічної системи знань. У розвитку соціологічних знань окреслюється кілька етапів: протосоціологічний період (від античної доби до поч. XIX ст.), класичний період (з поч. XIX ст. до XX ст.), сучасний період (з 70-х рр. XX ст.), які необхідно розглянути, звернувши особливу увагу на ідеї О. Конта і Г. Спенсера, соціально-політичний і соціально-економічний контекст соціологічних поглядів К. Маркса, соціологічні теорії Г. Зіммеля, М. Вебера, Е. Дюркгейма, провідні теорії сучасної зарубіжної соціології.

Завдання для самостійної роботи

1. Виписати основні категорії соціології, користуючись соціологічним словником [2].
2. Скласти конспект роботи Е. Дюркгейма «Соціологія і соціальні науки» [9, с. 223–236].
3. Скласти таблицю «Основні етапи розвитку соціологічної думки», використовуючи основну [1, с. 36–99] та додаткову літературу [2; 6; 7].

Питання для самоконтролю

1. Яке місце займає соціологія в системі наукового знання?
2. Що обумовило появу соціології? Що було характерним для першого етапу її розвитку?
3. Якими суспільними чинниками відзначався подальший розвиток соціології?
4. Якими чинниками зумовлено виникнення різних соціологічних напрямків?
5. Що вивчає сучасна соціологія?
6. Які найбільш загальні й важливі соціологічні категорії?
7. Що таке «соціальне» в широкому та вузькому розумінні слова?
8. Якою є структура соціологічного знання, як взаємодіють його компоненти?
9. У чому сутність основних функцій соціології?
10. Чим зумовлений поділ різноманітних функцій соціології на три основні групи?

Основна література

1. Соціологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2005. – С. 9–99.
2. Соціологічна енциклопедія. – К. : Академвидав, 2008. – С. 308, 313, 358–359.
3. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник. – 5-е вид. – К. : Знання, 2009. – С. 4–68.

Додаткова література

1. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Р. Арон. – М., 1993.
2. Захарченко М. В. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.) / М. В. Захарченко, О. І. Погорілий. – К., 1993.
3. Общая социология : учеб. пособ. / под общ. ред. А. Г. Эфендиева. – М.: ИНФРА-М, 2011. – 654 с.
4. Общая социология. Хрестоматія / сост. А. Г. Здравомыслов, Н. И. Лапин. – М. : Высш. шк, 2006. – С. 150.
5. Ольховиков К. М. Категории социологии: образ мышления и словарь исследования / К. М. Ольховиков, Г. П. Орлов // Социол. исслед. – 2004. – № 2. – С. 3–12.
6. Резник А. Украинская социология после 1991 года / А. Резник, В. Резник // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 22–39.
7. Ручка А. О. Курс історії теоретичної соціології / Ручка А. О., Танчер В. В. – К., 1995.
8. Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии : учеб. пособ. / Смехнова Г. П. – М. : Вузовский учебник, 2009. – С. 7–24.
9. Соціологія ХІХ – початку ХХ століття: Хрестоматія / за ред. В. Г. Городяненка. – Д. : Вид-во ДНУ, 2007. – С. 65–102, 223–236, 443–476.
10. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – 2-е изд. – М. : Логос, 2010. – С.11–23.
11. Якуба Е. А. Социология : учеб. пособ. / Якуба Е. А. – Х. : Константа, 2000. – С. 6–21.

Тема 2. Соціологічна освіта: історія розвитку, структура, форми

1. Зв'язок соціологічної освіти з історією соціології. Світовий досвід підготовки соціологів (з ХІХ століття до сучасності).
2. Соціологічна освіта як елемент системи освіти.
3. Соціологічна освіта як підготовка фахівців у галузі соціології.
4. Особливості соціологічної підготовки в Україні.

Рекомендації з вивчення теми

При підготовці до заняття важливою є необхідність отримання цілісного уявлення про соціологічну освіту, етапи її розвитку і наповнення на сучасному етапі, що дозволить чіткіше побачити свою освітню стратегію.

Слід звернути увагу на зв'язок соціологічної освіти з історією соціології, що простежується, починаючи з кінця XIX століття, коли відбувається інституціоналізація соціології як навчальної дисципліни, зважаючи на те, що в 1892 р. у США створений перший у світі соціологічний факультет.

Необхідно простежити, як відбувався розвиток соціології і соціологічної освіти в 20–30-і, 50–60-і роки, наприкінці XX ст., зробивши акцент на тому, що в 70–80-і роки була введена спеціальність «Прикладна соціологія» (1977), відкрилися перші соціологічні факультети (1989).

При розгляді особливостей соціологічної освіти в Україні, активний розвиток якої пов'язаний із наданням соціології статусу обов'язкової навчальної дисципліни (1993), рекомендується окремо охарактеризувати підготовку фахівців у галузі соціології, спираючись на завдання, окреслені в Національній доктрині розвитку освіти, нормативних документах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, галузевих стандартах щодо підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів соціології.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомитись з Концепцією і Програмою «Удосконалення та розвиток соціологічної освіти в НУА», виокремити мету, принципи й завдання соціологічної освіти.

2. Скласти тези статті Волович В. І. «Соціологічна освіта в Україні: стан, проблеми та перспективи» (додаткова література [1]).

Питання для самоконтролю

1. Якими чинниками зумовлений розвиток соціології і соціологічної освіти в 20-і–30-і рр.?

2. Чим зумовлено відкриття перших соціологічних факультетів?

3. Якою є структура соціологічної підготовки в Україні?

3. Які основні принципи соціологічної освіти?

4. В чому полягає роль соціологічної освіти?

5. Які основні напрямки розвитку соціологічної освіти?

6. Які можливості соціології в підвищенні адаптивного потенціалу особистості?

Основна література

1. Соціологічна енциклопедія. – К. : Академвидав, 2008. – С. 263.

2. Соціологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2005. – С. 79–99.

3. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник / Черниш Н. Й. – 5-е вид. – К. : Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

1. Волович В. І. Соціологічна освіта в Україні: стан, проблеми та перспективи / Волович В. І. // Соціологічна наука і освіта в Україні : зб. наук. пр. – Вип. 1. Концептуальні засади становлення та розвитку соціологічної науки і освіти в Україні. – К., 2000. – С. 289–292.
2. Масальський В. І. Соціологія освіти у професійній підготовці студентів сучасних українських ВНЗ / В. І. Масальський // Вісник Міжнародного слов'янського університету. – Т. 14. – 2011. – № 1. – С. 10–17.
3. Програма «Совершенствование и развитие социологического образования в НУА». – Харьков : Изд-во НУА, 2009.
4. Резник А. Украинская социология после 1991 года / А. Резник, В. Резник // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 22–39.

Тема 3. Соціологія як професія: основні вимоги та стратегії. Професійна етика соціолога

1. Професія соціолога як широкий комплекс певних знань і навичок.
2. Здійснення професійних стратегій соціолога в різних сферах життєдіяльності суспільства: у економічній, політичній, соціальній, духовній.
3. Морально-етичні якості соціолога як елементи забезпечення високої результативності праці соціолога.
4. Професійний кодекс соціолога: структура і ключові елементи.

Рекомендації з вивчення теми

Пристаюючи до вивчення теми, слід виходити з того, що професія соціолога потребує широкого комплексу певних знань і навичок, тому що коло його професійних інтересів багатоспрямоване. Соціальні проблеми економіки й політики, організації праці й управління, культури, науки й спорту рівною мірою можуть стати об'єктом його уваги. Разом з тим треба розуміти цілеспрямованість наукового пошуку соціолога: він сфокусований передусім навколо феномена «соціального» – центральної категорії соціологічної науки. Соціолог професійно включений у соціальне життя як науковий дослідник і аналітик.

При розгляді другого питання рекомендується перейти до характеристики професійних стратегій соціолога в різних сферах життєдіяльності суспільства. Загальна характеристика змістовного поля його професійної діяльності свідчить про різноманітність напрямків наукової, аналітичної роботи, тобто в діапазоні тих знань, умінь, навичок, якими соціолог може володіти. Він повинен добре розбиратися у питаннях демографії, економіки, політології, психології, історії, культурології тощо.

Професійні якості, що формуються в процесі навчання, відбивають предметну сутність соціологічної науки. Соціолог може виступати в ролі і дослідника, і аналітика, і соціального інженера, і консультанта, і менеджера, і викладача.

Особливої уваги заслуговує розгляд професійних стратегій в сферах управління людськими ресурсами, управління соціальними процесами, які можна реалізувати за спеціалізаціями, існуючими в ХГУ «НУА».

Рекомендується проаналізувати процес підготовки до здійснення певної професійної стратегії: навчання у ВНЗ, самопідготовка, отримання додаткової освіти (іноземні мови, суміжні професії тощо), проходження різного роду практик (виробнича, педагогічна тощо), включення в наукову роботу шляхом участі в конференціях і публікації тез і статей, використання можливостей «наскрізної тематики» в процесі навчання, участь в проведенні соціологічних досліджень.

Важливо засвоїти, що особливо затребувані професійні компетенції, які складають кваліфікаційний, освітній, творчий, комунікативний, моральний потенціали. При аналізі особистісного потенціалу необхідно виокремити інтелектуально-психологічні, комунікативні, організаторські, морально-етичні якості.

Розглядаючи морально-етичні якості соціолога як елементи забезпечення високої результативності праці соціолога, слід акцентувати увагу на таких характеристиках, як відданість моральним принципам та нормам професійної етики, колективізм, відповідальність, чесність. Основні принципи й етичні норми професійної відповідальності та поведінки соціологів визначені в Професійному кодексі соціолога, з яким рекомендується познайомитися.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомитись з Професійним кодексом соціолога [1], виписати ключові етичні норми у сфері організації професійної і трудової діяльності, у сфері науково-дослідницької діяльності соціолога.
2. Використовуючи рекомендовану літературу, скласти індивідуальний план здійснення Вашої професійної стратегії.

Питання для самоконтролю

1. Які професійні стратегії соціолога можна здійснити в різних сферах життєдіяльності суспільства: у економічній, політичній, соціальній, духовній?
2. Якими професійними якостями повинен володіти соціолог?
3. Які якості складають особистісний потенціал соціолога?
4. В чому полягає процес підготовки до здійснення певної професійної стратегії?
5. Яка структура і ключові елементи Професійного кодексу соціолога?
6. Яких етичних норм повинен дотримуватися соціолог у своїй роботі?

Основна література

1. Професійний кодекс соціолога. – К., 2004.

Додаткова література

1. Загубский С. А. О профессиональной этике / С. Загубский // Социол. исслед. – 2006. – № 8. – С. 121–127.

2. Маркс Г. Т. О профессиональной деятельности социолога / Маркс Г. Т. // Социол. исслед. – 2007. – № 4. – С.102–125.

3. Соціологія ХІХ – початку ХХ століття: Хрестоматія / за ред. В. Г. Городяненка. – Д. : Вид-во ДНУ, 2007. – С. 477–498.

Модуль 2. Формування соціологічних знань та умінь наукового пізнання суспільства

Тема 4. Суспільство як об'єкт соціологічного аналізу

1. Соціологічна інтерпретація категорії «суспільство».
2. Сфери суспільного життя як підсистеми суспільства: економічна, політична, соціальна і духовна.
3. Типологія суспільств.

Рекомендації з вивчення теми

Зважаючи на те, що об'єктом соціології як науки є суспільство, в процесі опрацювання теми головне завдання полягає в тому, щоб отримати загальне уявлення про сутність суспільства як соціального феномену, його ознаки. Слід звернути увагу на те, що в соціологічній інтерпретації поняття «суспільство» трактується як сукупність усіх засобів взаємодії та форм об'єднання людей, що склалися історично, мають спільну територію, загальні культурні цінності та соціальні норми, характеризуються соціокультурною ідентичністю її членів. Цей термін вживається і на позначення конкретного виду суспільства з його історичними, економічними, культурними особливостями.

Рекомендується звернутися до характеристики основних ознак суспільства, які виокремив американський соціолог Е. Шилз: існування об'єднання як елемента більшої системи; ідентифікація з певною територією; наявність власної назви та історії; укладення шлюбів між представниками даного об'єднання; поповнення за рахунок дітей, які визнані представниками даного суспільства; існування його у тривалішому часі, ніж середня тривалість життя окремого індивіда; єдність загальної системи цінностей.

Далі слід сконцентрувати увагу на аналізі сфер суспільного життя як підсистеми суспільства: економічній, політичній, соціальній і духовній.

В межах даної теми передбачається детально розглянути типологію суспільств. Залежно від критеріїв соціологи по-різному визначали типи суспільств. Розвиненість управління і ступінь соціального розшарування розмежовують суспільства на просте і складне. За способом виробництва, виробничих відносин і класової структури виділені первісне, рабовласницьке, феодальне, капіталістичне і комуністичне суспільства. Доіндустріальні, індустріальні, постіндустріальні суспільства. Згідно з стадійним підходом, який зосереджує увагу не лише на економічній стороні, а й на матеріально-економічній, полі-

тичній, освітньо-науковій, технологічній, суспільства розподілені на доіндустріальні, індустріальні, постіндустріальні. Постає завдання – з'ясувати особливості кожного з них.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати роботу Г. Зіммеля «Екскурс по проблемі: Як можливо суспільство?» і скласти конспект [5, с. 412–427].

2. Визначити характерні риси індустріального та постіндустріального суспільства за показниками: соціальні відносини; статус; соціальна структура; соціальний контроль; цінності; культура; технологія; соціальні зміни.

Питання для самоконтролю

1. Які основні ознаки суспільства за Е. Шилзом?
2. Які Ви знаєте наукові концепції щодо причин та процесу виникнення суспільства?
3. В чому полягає сутність суспільства як соціального феномену?
4. Охарактеризуйте сфери суспільного життя як підсистеми суспільства.
5. Як визначаються типи суспільств?
6. Наведіть типологію суспільств і надайте їм коротку характеристику.
7. Які характерні особливості сучасного суспільства?

Основна література

1. Соціологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2005. – С. 113–132.
2. Соціологічна енциклопедія. – К. : Академвидав, 2008. – С. 389–391.
3. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник / Черниш Н. Й. – 5-е вид. – К. : Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

1. Давыдов А. А. К вопросу об определении понятия «общества» / А. А. Давыдов // Социол. исслед. – 2004. – № 2. – С. 12–23.
2. Общая социология : учеб. пособ. / под общ. ред. А. Г. Эфендиева. – М. : ИНФРА-М, 2011. – С. 504–531.
3. Общая социология. Хрестоматія / сост. А. Г. Здравомыслов, Н. И. Лапин. – М. : Высш. шк, 2006. – 783 с.
4. Соціологія ХІХ – початку ХХ століття: Хрестоматія / за ред. В. Г. Городяненка. – Д.: Вид-во ДНУ, 2007. – С. 412–427.
5. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – 2-е изд. – М. : Логос, 2010. – С. 24–28.

Тема 5. Прикладні аспекти використання соціологічного знання

1. Прикладна соціологія, її призначення і специфіка.
2. Соціально-практична діяльність соціолога.
3. Основні методи збору соціологічної інформації: спостереження, опитування, аналіз документів, експеримент.
4. Методи аналізу соціологічної інформації: групування, класифікація, типологізація.

Рекомендації з вивчення теми

По-перше, слід засвоїти, що прикладна соціологія, її призначення і специфіка полягають у тому, що, на відміну від теоретичної соціології (в межах якої соціолог оперує насамперед науковими категоріями і поняттями, що відображають сутнісні якості соціальних процесів і явищ), предметом аналізу стають конкретні соціальні явища і дії, погляди, потреби, інтереси, мотиви поведінки людей, соціальних груп, спільнот, відображення соціальної реальності у фактах людської свідомості і практичної діяльності. Прикладна соціологія є відносно самостійною і дуже важливою частиною соціологічного знання, тісно пов'язану з загальною соціологічною теорією, вона орієнтована на соціальну практику та розв'язання практичних проблем. Тому, розкриваючи зміст поняття «прикладна соціологія», слід акцентувати увагу на тому, що це сукупність теоретичних знань, методологічних принципів, спеціальних і галузевих теорій, моделей, методів і процедур, спрямованих на практичне застосування, досягнення реального соціального ефекта в розвитку соціальних процесів і явищ.

Важливо з'ясувати сутність соціально-практичної діяльності соціолога, яка передбачає виконання таких функцій: пізнавальна, прогностична, управлінська, організаційно-технологічна.

Необхідно враховувати, що в структурі наукового знання виокремились галузі та напрямки, які можна віднести переважно до прикладного знання. Це соціальна інженерія, управлінське консультування, соціальна робота, соціальне планування та інші. Потребує особливої уваги зміст соціоінженерної діяльності як сукупності підходів, орієнтованих на цілеспрямовану зміну організаційних структур, що визначають поведінку людини й забезпечують контроль за ним. Соціоінженерний підхід характеризується переважним використанням малого-середнього опитувань, польових експериментів, розробкою проектів соціальної перебудови невеликих спільнот.

Наступним кроком засвоєння теми є ознайомлення з основними методами збору соціологічної інформації (спостереження, опитування, аналіз документів, експеримент) і методами аналізу соціологічної інформації (групування, класифікація, типологізація). Опрацювання цього матеріалу потребує детального аналізу специфіки кожного з методів.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати есе «Соціально-практична діяльність соціолога».
2. Скласти таблицю «Основні методи збору соціологічної інформації» за показниками: сутність методу, його види, використовуючи рекомендовану основну [1, С. 464–528] та додаткову літературу [1, С. 226–233].

Питання для самоконтролю

1. Які можливості виміру соціальних явищ і процесів передбачає соціологія?
2. Що є специфічним для прикладної соціології?
3. Яке місце займають емпіричні дослідження в структурі соціології?
4. В чому полягає соціально-практична діяльність соціолога?
5. Які основні методи збору соціологічної інформації Ви знаєте?
6. В чому переваги й недоліки основних методів збору соціологічної інформації?
7. Які основні методи аналізу соціологічної інформації?

Основна література

1. Соціологія : учебник / под ред. Н. Ф. Осиповой. – Х. : Одиссея, 2007. – 263 с.
2. Соціологія : підручник для вищої школи. – Х. : Фактор, 2006. – 768 с.
3. Соціологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2005. – 560 с.
4. Соціологічна енциклопедія. – К. : Академвидав, 2008. – С. 224, 226, 227, 253, 257, 258.
5. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник / Черниш Н. Й. – 5-е вид. – К. : Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

1. Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии : учеб. пособ. / Смехнова Г. П. – М. : Вузовский учебник, 2009. – С. 52–55, 87–169.
2. Соціологія XIX – початку XX століття: Хрестоматія / за ред. В. Г. Городяненка. – Д. : Вид-во ДНУ, 2007. – С. 236–290, 499–508.
3. Ядов В. А. Социологическое исследование: методология, программа, методы / В. А. Ядов. – Самара, 1995.

Тема 6. Тенденції суспільного розвитку в XXI столітті: загальна характеристика

1. Розвиток демократичних інститутів як чинник прогресивних трансформацій в країнах світової спільноти.
2. Формування інформаційного суспільства як основна тенденція розвитку світової спільноти в XXI сторіччі.

3. Глобалізація як об'єкт вивчення соціології.

Рекомендації з вивчення теми

Мета опрацювання даної теми полягає у набутті знань про тенденції сучасного соціального розвитку.

В ході підготовки до заняття слід звернути увагу на таку особливість сучасного суспільства, як поширення демократії, становлення її домінуючою формою організації владних відносин. Вивчаючи сучасні процеси демократизації, потрібно розглядати її як утвердження всеохоплюючої, чесної політичної конкуренції та високополітичної участі громадян у регулярних і законних виборах, а наявність громадянських і політичних свобод є тим підґрунтям, яке сприяє консолідації демократичного режиму, забезпечує поєднання в ньому політичної конкуренції з політичною владою.

Наступним кроком роботи над першим блоком теми є ознайомлення з суб'єктивними («вибір демократичних інститутів та процес їх вживлення») та об'єктивними (економічними, соціальними, культурно-психологічними) чинниками утвердження демократії, з способами класифікації сучасних демократичних суспільств. Наприклад, одним із таких способів є розподіл на «вільні країни», де панують принципи ліберальної демократії, а демократичні інститути стійкі й розвинені, та країни з неповною, або електоральною демократією, де участь громадян у політичному процесі обмежена.

При опрацюванні другого питання слід сконцентрувати увагу на тому, що основною тенденцією розвитку світової спільноти в XXI сторіччі є формування інформаційного суспільства, в якому інтелектуальні технології, інформація, обробка знань посідають дедалі важливіші позиції. Воно характеризується розвитком виробництва інформаційних, а не матеріальних цінностей, тому що інформація виступає основним ресурсом суспільства. При цьому необхідно враховувати, що сучасні соціологи по-різному розв'язують питання про місце інформаційного суспільства в історичному розвитку людства: розглядають його як синонім постіндустріального, як другу назву, як один з етапів розвитку, як новий ступінь суспільного прогресу, що іде на зміну постіндустріальному.

Розглядаючи інформаційне суспільство, необхідно визначити стратегічні ресурси і головні чинники його розвитку, інфраструктуру, принципи управління, ризики. Також потребують опрацювання питання щодо специфіки становлення інформаційного суспільства в розвинених та таких, що розвиваються, країнах, особливостей переходу до інформаційного суспільства країн пострадянського простору.

В рамках вивчення глобалізаційного процесу передбачається ознайомлення з сутнісними ознаками глобалізації як всеохоплюючого процесу об'єднання народностей, політичних сил країн, що має на меті поєднати зусилля задля отримання більших результатів. Потребує розуміння те, що стимулом для виникнення теорій глобалізації стала низка глобальних тенденцій розвитку: інтенсифікація інтернаціональних товарних і фінансових потоків, формування

транснаціональної економіки, формування сфери транснаціональної політики, усвідомлення існування глобальних проблем сучасності, які потребують глобального антикризового менеджменту.

При вивченні й прогнозуванні соціальних процесів складність представляють питання взаємозв'язку глобалізації та трансформаційних зрушень у конкретній країні. Слід зважати на те, що тут виокремлюється низка ознак нашої сучасності: однополярність світу; дві відмінні трансформаційні моделі (глобалізації, національна); зростання бідності; жорстка ієрархічна система на основі гегемонії Заходу, перш за все, в інформаційній, валютно-фінансовій і воєнно-політичній сферах.

Вивчення даної теми потребує ознайомлення з публікаціями вчених-соціологів.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізувати і скласти конспект статті «Глобалізація» П. Штомпки, використовуючи додаткову літературу [6, С. 602–620].

2. Зробити огляд нової літератури за темою, використовуючи фонди бібліотеки НУА.

Питання для самоконтролю

1. Які соціальні процеси визначають основні характеристики суспільства ХХІ ст.?

2. Чому сучасне суспільство називають інформаційним?

3. Визначте характерні риси інформаційного суспільства.

4. В чому виявляється специфіка становлення інформаційного суспільства в розвинених та таких, що розвиваються, країнах?

5. Що стало стимулом для виникнення теорій глобалізації?

6. Визначте сутнісні ознаки глобалізації.

Основна література

1. Соціологічна енциклопедія. – К. : Академвидав, 2008. – С. 83–84.

2. Соціологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2005. – С. 121–128.

3. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник / Черниш Н. Й. – 5-е вид. – К. : Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

1. Корсак К. ХХІ століття – епоха четвертої цивілізаційної хвилі / К. Корсак // Вища освіта України. – 2012. – № 1. – С. 31–37.

2. Кравченко С. А. Социология и вызовы современной социокультурной динамики / С. А. Кравченко, В. Л. Романов // Социол. исслед. – 2004. – № 8. – С. 3–11.

3. Общая социология : учеб. пособ. / под общ. ред. А. Г. Эфендиева. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 654 с.

4. Общая социология. Хрестоматія / сост. А. Г. Здравомыслов, Н. И. Лапин. – М. : Высш. шк, 2006. – 783 с.

5. Тощенко Ж. Т. О тенденциях развития социологии в современном мире / Тощенко Ж. Т. // Социол. исслед. – 2007. – № 6. – С. 3–12.

6. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – 2-е изд. – М. : Логос, 2010. – С. 577–620.

7. Штомпка П. Миссия социологии в посткоммунистических обществах / П. Штомпка // Высш. образование сегодня. – 2006. – № 2. – С. 24–28.

Тема 7. Соціологічний аналіз проблем сучасної України

1. Специфіка соціологічного аналізу розвитку сучасних соціальних інститутів.

2. Спрямованість вітчизняної соціології на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

3. Актуальні проблеми сучасності, що вивчаються соціологами.

4. Поява нових спеціальних соціологічних теорій як віддзеркалення розширення спектру явищ і процесів, які виступають об'єктом аналізу в соціології.

Рекомендації з вивчення теми

Основне завдання при вивченні даної теми – набути теоретичні знання для вироблення судження про сутність сучасного етапу в розвитку українського суспільства. В процесі опанування матеріалу слід ознайомитися з результатами соціологічних досліджень українського суспільства, що дасть змогу зрозуміти закономірності й властивості сучасного етапу розвитку.

Аналізуючи важливі якості сучасного українського суспільства, необхідно правильно оцінювати зміст соціальних перетворень в Україні, пов'язаних з серйозними модернізаційними змінами, в тому числі з трансформацією існуючих соціальних інститутів і появою нових (інститути споживання, реклами, сервісу тощо). Тому широкого розвитку отримав інституційний напрямок соціологічних досліджень, в межах якого важливо оцінювати ефективність системи соціальних інститутів суспільства на основі макро-, мезо- і мікросоціологічних підходів.

Особливу увагу слід приділити спрямованості вітчизняної соціології на сучасному етапі розвитку українського суспільства. Об'єктом аналізу виступають характер і масштаб трансформаційних змін у суспільстві, економіці, політиці, про що свідчать теоретичні нароби науковців, чисельні соціологічні дослідження, в тому числі матеріали соціологічних опитувань, які щороку (починаючи з 1992 року) проводить Інститут соціології Національної академії наук України.

Подальше опрацювання теми потребує визначення трансформаційних змін в українському суспільстві, особливо тих, що пов'язані з становленням демократії і ринкової економіки, переходом до інформаційного суспільства.

Особливо актуальними для соціологічного аналізу стали такі проблеми, як демографічна, бідність, соціальна напруга, освіта, самозайнятість, злочинність тощо. В проблематиці соціологічних досліджень домінує соціально-економічна спрямованість.

Логічним продовженням опрацювання попереднього питання теми є ознайомлення з новими спеціальними соціологічними теоріями (соціологія ринків, соціологія міграції, соціологія громадянськості, глобальна соціологія, соціологія парламентаризму, соціологія реклами тощо), що віддзеркалюють розширення спектру явищ і процесів, які виступають об'єктом аналізу в соціології.

Завдання для самостійної роботи

1. Познайомитися з результатами обраного Вами для аналізу соціологічного дослідження українського суспільства і підготувати його презентацію.
2. Підготувати тези для дискусії за темою «Інститут громадянського суспільства: міф або реальність?»

Питання для самоконтролю

1. Визначте причини трансформацій соціальних інститутів в Україні.
2. Визначте характер і масштаб трансформаційних змін в економіці та політиці.
3. Які актуальні проблеми вивчаються соціологами в ХХ і ХХІ сторіччі?
4. Яким чином процеси глобалізації впливають на модернізацію соціальних функцій в Україні?
5. Чим зумовлено розширення спектру явищ і процесів, які виступають об'єктом аналізу в соціології?
6. Які нові спеціальні соціологічні теорії віддзеркалюють трансформаційні процеси в суспільстві?

Основна література

1. Соціологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2005. – С. 127–128, 213–215.
2. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник / Черниш Н. Й. – 5-е вид. – К. : Знання, 2009. – 468 с.

Додаткова література

1. Балакірева О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві / О. М. Балакірева // Український соціум. – 2007. – № 2. – С. 7–19.
2. Глушкова Л. В. Становлення громадянського суспільства в Україні: окремі аспекти розвитку / Л. В. Глушкова // Грані. – 2005. – № 2. – С. 98–100.
3. Головаха Е. Основные этапы и тенденции трансформации украинского общества: от перестройки до «оранжевой революции» / Е. Головаха, Н. Панина // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2006. – № 3. – С. 32–51.

4. Городяненко В. Г. Проблемы консолидации украинского общества на современном этапе / В. Г. Городяненко // Социол. исслед. – 2007. – № 2. – С. 15–20.
5. Катаев С. А. Сучасне українське суспільство / С. А. Катаев. – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 200 с.
6. Ковалиско Н. Многомерный анализ социальной стратификации современного украинского общества (региональный аспект) / Н. Ковалиско, Р. Савчинский // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 3. – С. 5–37.
7. Корсак К. ХХІ століття – епоха четвертої цивілізаційної хвилі / К. Корсак // Вища освіта України. – 2012. – № 1. – С. 31–37.
8. Куценко О. Украина в трансформационных процессах: Quo vadis?! / О. Куценко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 1. – С. 18–32.
9. Резник А. Украинская социология после 1991 года / А. Резник, В. Резник // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 22–39.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Сучасна дискусія про предмет соціології.
2. Проблема плюралізму соціологічних теорій.
3. Використання поняття маргінальності в соціології.
4. Сучасні методи отримання соціологічної інформації.
5. Місце і роль моніторингу в аналізі соціальних процесів.
6. Інтерпретація основних понять соціологічного дослідження.
7. Поняття і терміни емпіричної соціології.
8. Використання соціологічного знання в соціоінженерній діяльності.
9. Макро- та мікросоціологічні підходи в соціології.
10. Основні теорії середнього рівня в західній соціології.
11. Відкритість соціології для представників інших наук в другій половині ХХ ст. (О. Тоффлер, Ю. Хабермас, Ф. Фукуяма, І. Валлерстайн та ін.).
12. Роль М. Ковалевського, Є. де Роберті, К. Тахтарьова, Карєєва, П. Сорокіна в розвитку соціологічної освіти
13. Інтелектуальний потенціал і професійні якості соціолога.
14. Поняття професійної етики соціолога: сутність і елементи.
15. Виклики сучасності: особливості проявів сучасному суспільстві.
16. Сучасна соціологія України: проблеми і задачі.
17. Особливості формування інформаційного суспільства.
18. Соціологічне моделювання суспільної еволюції.
19. Культура як об'єкт уваги соціологів.
20. Можливості соціологічного дослідження особистості.
21. Гендерні питання в ракурсі соціології.
22. Сім'я як об'єкт соціологічного аналізу.
23. Праця і економічне життя в соціологічних дослідженнях.
24. Освіта як об'єкт уваги соціолога.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Мета індивідуального завдання полягає не тільки в кращому засвоєнні навчального матеріалу, а й у прирощуванні наукового знання, спробі вирішення певної наукової проблеми, формуванні навичок науково-дослідної роботи.

Із запропонованих тем бажано обрати ту, що найбільш повно відповідає Вашим пізнавальним інтересам. При виборі теми і визначенні її змісту консультируйтесь з викладачем, а також використовуйте літературу, подану у відповідній темі семінарського заняття.

Вимоги до оформлення й виконання індивідуального завдання:

- робота має включати: титульний аркуш, на якому зазначається прізвище студента, курс, група, назва предмета, прізвище викладача, тема завдання; зміст, що включає вступ, декілька розділів і висновок, при цьому назви параграфів повинні відбивати ключові проблеми і логіку розкриття теми;

- обсяг роботи повинен складати до 12 сторінок тексту (шрифт 14);

- у тексті роботи з виділенням усіх структурних підрозділів мають бути самостійні висновки за обраною темою, а також коректні посилання на пророблені джерела;

- список використаної літератури та джерел має включати не менше п'ятьох найменувань за темою, у тому числі соціологічні словники і підручники із соціології.

Виконуючи завдання, Ви повинні показати розуміння особливостей соціологічного підходу при аналізі суспільних процесів; знання категорій, понять і законів соціології, методів застосування і освоєння соціологічного знання.

У вступі повинна міститися постановка проблеми відповідно до обраної теми й обґрунтування її актуальності і значущості.

Компонування матеріалу основної частини має бути логічно побудоване й обґрунтоване. Співвіднесіть ідеї класиків соціологічної думки з реальною соціальною практикою й сучасними дослідженнями за обраною проблемою, сконцентруйте увагу на основних проблемах розвитку сучасного суспільства і розкрийте роль соціології у їх дослідженні.

При написанні роботи намагайтеся описувати не тільки базові питання, запропоновані навчальними посібниками, але й самостійно вибирати проблеми, розглянуті у спеціальній соціологічній літературі (статтях, монографіях). Особливу увагу приділіть правильному оформленню посилань на використані джерела, відокремлюючи Ваш аналіз від матеріалу, що цитується.

Індивідуальне завдання оцінюється за 12-бальною шкалою.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Оберіть категорії, які описують об'єкт соціології:
  - а) індивід;
  - б) індивідуальність;
  - в) суспільство;
  - г) людина;
  - д) соціальна група;
  - е) інше.
2. Соціологія – це наука:
  - а) про фізичні явища;
  - б) про суспільство;
  - в) про матеріальне виробництво;
  - г) про економічні процеси.
3. Об'єктом соціології виступає:
  - а) трудова діяльність людини;
  - б) закономірності політичного життя;
  - в) соціальні явища, процеси, відносини.
4. Предметом соціології виступає:
  - а) сукупність понять, що відбивають зв'язки й взаємодії соціальних суб'єктів, за допомогою яких учений описує об'єктивну реальність;
  - б) інформаційні системи;
  - в) світоглядні проблеми;
  - г) особистісні характеристики.
5. З чим Г. Спенсер порівнював суспільство:
  - а) з фізичним тілом;
  - б) з біологічним тілом;
  - в) інше.
6. Соціальне суспільство – це:
  - а) сукупність людей;
  - б) сукупність людей, які об'єднані якоюсь ідеєю;
  - в) сукупність людей, які вступають у взаємодію в залежності від цілей і потреб;
  - г) інше.
7. Соціальна структура – це:
  - а) загальна соціологічна теорія;
  - б) суспільство, соціальна група, особистість;
  - в) соціально-демографічна, соціально-економічна, соціально-політична й інші підструктури;
  - г) інше.

8. Учений, який вперше затосував термін «соціологія»:
- а) Т. Парсонс;
  - б) М. Вебер;
  - в) О. Конт;
  - г) К. Маркс.
9. Засновником органічної школи в соціології є:
- а) Г. Спенсер;
  - б) Г. Зіммель;
  - в) Т. Парсонс.
10. Кому належить наступне визначення соціології: «наука, що вивчає поведінку людей, які живуть у середовищі собі подібних»:
- а) Р. Мертон;
  - б) П. Блау;
  - в) П. Сорокін.
11. Вперше ідеї функціоналізму в осмисленні суспільства постали у працях:
- а) Т. Парсонса і Р. Мертона;
  - б) М. Вебера і Г. Зіммеля;
  - в) Р. Дарендорфа і Д. Хоманса;
  - г) О. Конта і Г. Спенсера.
12. Засновником харківської соціологічної школи є:
- а) А. Ручка;
  - б) О. Якуба;
  - в) Ю. Левада.
13. Яка з наведених функцій є функцією соціології:
- а) прогностична;
  - б) економічна;
  - в) консультативна;
  - г) регламентуюча.
14. Соціологія за цілями розподіляється на:
- а) прикладну;
  - б) теоретичну;
  - в) органічну.
15. Який з перерахованих є рівнем соціологічного знання:
- а) соціальна філософія;
  - б) спеціальні соціологічні теорії;
  - в) прогностична теорія.
16. Який з рівнів соціологічного знання установлює й узагальнює соціальні факти:
- а) теоретична соціологія;
  - б) теорії середнього рівня;
  - в) емпірична соціологія.

17. Спеціальні соціологічні теорії вивчають:
- а) соціальні інститути;
  - б) соціальні процеси;
  - в) методи дослідження.
18. Емпіричною базою соціології як науки є:
- а) факти, виявлені в результаті дослідницьких процедур;
  - б) категорії;
  - в) спостереження.
19. Основу прикладної соціології складає:
- а) теорія;
  - б) практика;
  - в) інше.
20. Метою соціологічного дослідження є отримання:
- а) великого обсягу інформації;
  - б) більш об'єктивної інформації;
  - в) точної інформації.
21. Завдання моніторингу:
- а) фіксація отриманих даних;
  - б) впровадження отриманих даних у практичну діяльність;
  - в) збереження даних.
22. Стосунки якого типу утворюють, за теорією К. Маркса, «базис» суспільства:
- а) політичні;
  - б) правові;
  - в) виробничі.
23. Визначальним чинником розвитку доіндустріального суспільства є:
- а) рівні правління;
  - б) сільське господарство;
  - в) промисловість.
24. У постіндустріальному суспільстві визначальним чинником розвитку є:
- а) теоретичне знання;
  - б) соціальні інститути;
  - в) писемність.
25. Визначальним чинником розвитку індустріального суспільства є:
- а) землеробство;
  - б) машинна індустрія;
  - в) промисловість.

26. Ким з учених-соціологів було висунуто й обгрунтовано концепцію постіндустриального суспільства:
- а) М. Бакуніним, П. Кропоткіним;
  - б) К. Марксом, Ф. Енгельсом;
  - в) М. Драгомановим, М. Грушевським;
  - г) Д. Беллом, З. Бжезинським;
  - ж) Т. Парсонсом, Р. Мертоном;
  - з) Р. Дарендорфом, Е. Дюркгеймом.
27. Діяльність соціолога здійснюється в сфері:
- а) людина-людина;
  - б) людина-машина;
  - в) людина-природа.
28. Професійний потенціал соціолога відбиває:
- а) спеціальні знання, уміння й навички в трудовій діяльності;
  - б) здібність до самоперетворення, саморозвитку;
  - в) фізичний стан.
29. Для комунікативного потенціалу особистості соціолога характерні здібності:
- а) здібність до трудової взаємодії, співробітництва;
  - б) креативні здібності;
  - в) працездатність.
30. До морально-етичних якостей соціолога належать:
- а) лідерські здібності;
  - б) прихильність до моральних принципів та норм професійної етики;
  - в) добросовісність.
31. Соціально-психологічну компетентність соціолога виражає:
- а) внутрішня зібраність;
  - б) уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях конфліктах;
  - в) особливості інтелекту.
32. В результаті навчання за напрямом підготовки «Соціологія» можна реалізувати одну з професійних стратегій:
- а) історик;
  - б) політолог;
  - в) соціальний аналітик;
  - г) менеджер з персоналу.
33. Діяльність соціолога здійснюється в сфері:
- а) людина-людина;
  - б) людина-машина;
  - в) людина-природа.

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Професійний кодекс соціолога. – К., 2004.
2. Соціологія : учебник / под ред. Н. Ф. Осиповой. – Х. : Одиссея, 2007. – 263 с.
3. Соціологія : підручник для вищої школи. – Х. : Фактор, 2006. – 768 с.
4. Соціологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2005. – 560 с.
5. Соціологічна енциклопедія. – К. : Академвидав, 2008. – 456 с.
6. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник / Черниш Н. Й. – 5-е вид. – К. : Знання, 2009. – 468 с.
7. Щепанський Я. Элементарные понятия социологии / Щепанський Я. – М., 1969. – 260 с.

Допоміжна

8. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Арон Р. – М. : Прогресс, 1993.
9. Бачинин В. А. О двух парадигмах социологического мышления / В. А. Бачинин // Социол. исслед. – 2004. – № 8. – С. 123–130.
10. Візниця Ю. Проблеми визначення предметного поля соціології у вузівському курсі / Ю. В. Візниця // Грані. – 2007. – № 4. – С. 89–92.
11. Волович В. І. Соціологічна освіта в Україні: стан, проблеми та перспективи / Волович В. І. // Соціологічна наука і освіта в Україні : зб. наук. пр. Вип. 1. Концептуальні засади становлення та розвитку соціологічної науки і освіти в Україні. – К., 2000. – С. 289–292.
12. Городяненко В. Г. Проблемы консолидации украинского общества на современном этапе / В. Г. Городяненко // Социол. исслед. – 2007. – № 2. – С. 15–20.
13. Головаха Е. Социологическое знание: специфика, критерии научности и перспективы развития / Е. Головаха // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – № 1. – С. 5–14.
14. Давыдов А. А. К вопросу об определении понятия «общества» / А. А. Давыдов // Социол. исслед. – 2004. – № 2. – С. 12–23.
15. Заглубский С. А. О профессиональной этике / С. Заглубский // Социол. исслед. – 2006. – № 8. – С. 121–127.
16. Зарубежная социология XX века: Хрестоматия. Тексты / отв. ред. В. Г. Городяненко. – Днепропетровск : Изд-во ДНУ, 2001.
17. Здравомыслов А. Г. Тройственная интерпретация культуры и границы социологического знания / А. Г. Здравомыслов // Социол. исслед. – 2008. – № 8. – С. 3–18.
18. Катаев С. А. Сучасне українське суспільство / С. А. Катаев. – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 200 с.
19. Корсак К. XXI століття – епоха четвертої цивілізаційної хвилі / К. Корсак // Вища освіта України. – 2012. – № 1. – С. 31–37.
20. Кравченко А. И. Социология. Хрестоматия для вузов / Кравченко А. И.. – М. : Академический проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2002.

21. Кравченко С. А. Социология и вызовы современной социокультурной динамики / С. А. Кравченко, В. Л. Романов // Социол. исслед. – 2004. – № 8. – С. 3–11.
22. Куценко О. Украина в трансформационных процессах: Quo vadis? / О. Куценко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2007. – № 1. – С. 18–32.
23. Маркс Г. Т. О профессиональной деятельности социолога / Г. Т. Маркс // Социол. исслед. – 2007. – № 4. – С. 102–125.
24. Масальський В. І. Соціологія освіти у професійній підготовці студентів сучасних українських ВНЗ / В. І. Масальський // Вісник Міжнародного слов'янського університету. – Т. 14. – 2011. – № 1. – С. 10–17.
25. Общая социология : учеб. пособ. / под общ. ред. А. Г. Эфендиева. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 654 с.
26. Общая социология. Хрестоматія / сост. А. Г. Здравомыслов, Н. И. Лапин. – М. : Высш. шк, 2006. – 783 с.
27. Ольховиков К. М. Категории социологии: образ мышления и словарь исследования / К. М. Ольховиков, Г. П. Орлов // Социол. исслед. – 2004. – № 2. – С. 3–12.
28. Программа «Совершенствование и развитие социологического образования в НУА». – Харьков : Изд-во НУА, 2009.
29. Резник А. Украинская социология после 1991 года / А. Резник, В. Резник // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 22–39.
30. Ручка А. О. Курс історії теоретичної соціології / Ручка А. О., Танчер В. В. – К., 1995.
31. Соціологія ХІХ – початку ХХ століття: Хрестоматія / за ред. В. Г. Городяненка. – Д. : Вид-во ДНУ, 2007. – 628 с.
32. Смехнова Г. П. Основы прикладной социологии : учеб. пособ. – М. : Вузовский учебник, 2009. – 252 с.
33. Смирнов П. И. О социологическом моделировании общественной эволюции / П. И. Смирнов // Социол. исслед. – 2004. – № 8. – С. 12–22.
34. Тощенко Ж. Т. О тенденциях развития социологии в современном мире // Социол. исслед. – 2007. – № 6. – С. 3–12.
35. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка. – 2-е изд. – М.: Логос, 2010. – 664 с.
36. Штомпка П. Миссия социологии в посткоммунистических обществах / П. Штомпка // Высш. образование сегодня. – 2006. – № 2. – С. 24–28.
37. Якуба Е. А. Социология : учеб. пособ. / Якуба Е. А. – Х. : Константа, 2000. – 192 с.

Інформаційні ресурси

1. Исаев Б. А. Социология в схемах и комментариях [Электронный ресурс] – <http://book2.me/531-sociologiya-v-shemah-i-kommentariyah.html>
2. Медіапрезентація навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності».
3. Социология. Электронная библиотека учебников - <http://studentam.net/content/category/1/11/19/>
4. Электронная библиотека по социологии http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/INDEX_SOCIO.php

ЗМІСТ

ВСТУП	3
КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ	5
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН	7
ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ	8
ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ»	11
ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ	13
Модуль 1. Фаховий статус сучасної соціологічної науки	13
Тема 1. Соціологія як наука. Місце і роль соціології в системі суспільних наук	13
Тема 2. Соціологічна освіта: історія розвитку, структура, форми	15
Тема 3. Соціологія як професія: основні вимоги та стратегії. Професійна етика соціолога	17
Модуль 2. Формування соціологічних знань та умінь наукового пізнання суспільства	19
Тема 4. Суспільство як об'єкт соціологічного аналізу	19
Тема 5. Прикладні аспекти використання соціологічного знання	21
Тема 6. Тенденції суспільного розвитку у ХХІ столітті: загальна характеристика	22
Тема 7. Соціологічний аналіз проблем сучасної України	25
ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ	27
МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ	28
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	29
ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	33

Навчальне видання

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації для студентів,
які навчаються за напрямом підготовки
6.030101 – Соціологія
(заочно-дистанційна форма навчання)

Автор-упорядник ЗВЕРКО Тамара Василівна

В авторській редакції
Комп'ютерний набір *Т. В. Зверко*

Підписано до друку 26.12.2013. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 2,09. Обл.-вид. арк. 2,17.
Тираж 90 пр. Зам. № 65/14

План 2013/14 навч. р., поз. № 4 в переліку робіт кафедри

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.